

Találkozásaim Vojtech Kondróttal

Öt évvel ezelőtt Weöres Sándor — tisztelgő verseskönyvemet viszonzandó — megajándékozott válogatott költeményeinek szlovák kötetével. „Ha lengyelül tudsz, a szlovákot is kell, hogy értsd” — mondta, amikor a kis zöld könyvecskét átnyújtotta. A lengyel segítségével valóban rögtön „azonosítottam” a címet: *Znamenia* — Jelek. Zavartan belelapoztam. Megállapodtam valamelyik oldalon. Eléggé balsikerűen, mert a verscímre pillantva elillant a nyelvtudásom. Fogalmam se volt, mit jelenthet a *Zariakovanie*. Szerencsére az első sor nyomban visszarántott a magabiztosság mellvédje mögé:

Čiribiri, čiribiri,

Tehát a *Varázseénekről* van szó. Hogy is hangzanak az első szakasz további sorai szlovákul?

slama tmy —
dnes budem spat'
s hviezdami.

(zabszalma
négy csillag közt
hálunk ma).

Hm. A ritmus, a forma, úgy tetszik, hűségesen követi az eredeti versét. Erre már érdemes odafigyelni. És bizonyára a tartalomból is átmentődött valami, hiszen a *slama* lengyelül *sloma* — (amiből még a szlávul nem tudó is sejtheti, hogy magyarul: szalma); a *tmy*-ről fogalmam sincs, mit jelenthet. Alapalakja minden bizonnyal *tma*, de nem valószínű, hogy zabot jelentene, hiszen a zab lengyelül: *owies*. Az alapszókincsben meg lehetetlen, hogy ekkora eltérés legyen. Vagy mégis? Kniezsa professzor úr szelleme előtt most szégyellhetem magam, mert a *dnes* megfejtéséhez hiába hívom segítségül ószláv „tudásomat”. De vigasztalóul máris ott a *budem spat'*: ehhez mégcsak lengyel diploma se kell, a tíz év nem tudom hány száz orosz órája is elég. Tényleg, a „g”-ből „h” lesz; a lengyel *gwiazda hviezdára* szlovákosodik... „A fordítás jó — sommázom szerénytelen magabiztossággal — de otthon majd még alaposabban megnézem.” Otthon — hogy ne legyek ígéretszegő — valóban kinyitom a könyvet, csak a fordítókra vagyok kíváncsi. Az összes verset egyetlen ember ültette át szlovákra: *Vojtech Kondrót*. Sohase hallottam a nevét. Most már a teljesítmény iránti tiszteletből mégiscsak átfutom a kötetet. Néhány oldallal a szlovák *Varázseéneken* túl ismerős címrész: *Piesne z hry Na Conxy Pan*. Böngészem az első szakaszt — bennem parázslik a magyar dallam —, s rövidesen már olvasva ízlelgetem. A végén már majdhogynem gyönyörűséggel:

Žil som v tej rúre bez okien a dveri,
padajúc dolu hlavou noc a deň
vždy rýchlejšie — však naďarmo som veril,
že predsa sa len k pravde dostanem.

Tetszik, hogy a hangulati hűséget megőrizve tartalmilag bátran változtatott az első soron. Persze Weöresnél ez eredetileg a második szakasz. És szinte sajnálom, hogy Kondrót a húsból csak három strófát „szlovákított”. Talán csak ennek a háromnak a fordításával volt megelegedve?

Megtudom azonban, hogy van még bőven ideje a többi tizenhétre is, mert — (1975-ben) — még alig lépte túl a krisztusi kort. (1940-ben született). Nevét barátaim hozták szóba, amikor elmondták, hogy interjút készített Illyés Gyulával. A beszél-

getés fölé egy készülő Illyés-válogatás emelte a „lélek épületét”. Most már komolyabban érdeklődöm iránta. Fordítói pályafutását szlovákiai magyar költők népszerűsítésével kezdte. 1968-ban *Most cez Dunaj* (Híd a Dunán) címen adta ki antológiájukat. Három év múlva Kassáknak *A ló meghal, a madarak kirepülnek* (Kôň zomrie, vtáky sa rozletia) című poemáját jelentette meg. Rá egy évre jött a Weöres-válogatás. Ezt Babits *Ostrov a more* (A sziget és a tenger) címmel kiadott versei követték 1975-ben, akkor, amikor éppen az Illyés-köteten dolgozott, amely végül is 1977-ben (valójában 1978-ban) látott napvilágot. Kondrót eddig öt kötet magyar verset szólaltatott meg anyanyelvén. Önálló verseskönyve ugyanennyi jelent meg. Az utolsó 1976-ban: *Podobnost' krajín* (A tájak hasonlósága). Nemcsak a külhoni és a hazai földek, hanem a lélek és a szellem tájainak hasonlóságáról is szó van Kondrótnál. Nem húzódozik ennek felmutatásától, vállalásától. Én, aki világeletemben hadilábon álltam a számtannal, egészen megdöbbsentem, amikor megtudtam, hogy hivatását tekintve: matematikatanár.

Az Ady-évforduló alkalmából rendezett költőtálalkozón ismerkedtünk meg. A nagy mellébeszélések termében ültünk. Később, aki tehetett, kimenekült a folyosóra. Mi Vojtóval még a teremben váltottuk az első mondatokat. Egymásnak Wlachowský Karcsi mutatott be minket. Ilyenkor az ember valami köszönetfélével kezdené. Azért, hogy — a fordítás végvári vitézeként — olyan szép hűséggel szolgálja a magyar költészetet. De az udvariasan kerek gondolatokat keréketörő dadogásom. Majd tevőlegesen mondok köszönetet — azzal, hogy a fordítás gályapadjában a szlovák evezőt is a kezembe fogom. (Nyelvkönyv hamar akad, s nem is rossz. De a szótár! Eddig azt hittem, hogy a nagy lengyel—magyar szótárnál nincs rosszabb. Most meg kell követnem, mert az 1973-as nagy szlovák—magyar, magyar—szlovák szótár több kifejezéshosszal gyöngébb. Holott közös érdekünk lenne egy minden igényt kielégítő *slovník*.)

Egy évvel később szlovák és cseh írók csoportja kerekedett fel pár napos magyarországi körútra. Az időt becsületesen megosztották Budapest és az ország között: azaz Kecskemétre és Szegedre is ellátogattak, mivel elsősorban két folyóirat munkája érdekelte őket — a *Forrásé* és a *Tiszatájé*. Szomszédaink a fiatal magyar írók korábbi látogatását viszonzták. Pesti tartózkodásuk során az írószövetség találkozózt szervezett egykori vendégeikkel, magyar író- és költőtársaikkal. Már a meghívó invitáló időpontja előtt bekeveredtem az írószövetség klubjába. Szerencsémre Kondrót is hamarabb odatévedt. Kezében Illyés *Ťažká zem* (Nehéz föld) címen kiadott kötetét — a szellem lepecsételhetetlen útlevelét tartotta. Belelapozok, de már nem gépies illendőségből, őszinte mohósággal. Megvillan egy magyar szövegű vers: *Újévi ablak*. Másik szárnya *Novoročné okno*. Látvány, tartalom, fájdalmas zene — egyetlen hiteles keretben.

Vojtó, vagyis Béla, máris ismerteti következő tervét, mely már nem is terv, hiszen elindult a megvalósulás útján: *Fiatal magyar költők antológiája — nemzedékemé*. Én amiatt dühöngök, hogy a találkozóra milyen kevés „fiatal magyar író” jött el, Vojtó neveket, verscímekeket sorjázta. Megígéri, hogy az Illyés-kötetet Pozsonyból postázza majd. Az egyetlen nála levő példányt elviszi Kecskemétre, Szegedre.

Tíz nap múlva valóban megérkezik a könyv. Ugyanúgy örülök neki, mint kísérőlevele utolsó sorainak: „... az a magyar utunk nagyon jó, szép, ép és érdekes volt. És ez fontos, vagy a legfontosabb!”

A szép kiállítású kötetet most már kedvemre forgathatom. A „Költészet barátainak köre” rangos sorozatban jelent meg. A versciklusokat a fordító-válogató Vojtech Kondrót *Előszava* vezeti be. Illyés költészetének jellemzése mellett prózaibb, mindazonáltal líránk szlovákiai népszerűsítésének eleveinjébe vágó, fontos dolgokról is szól: „... mindenekelőtt a költészetben tapasztalható valamiféle fordítói vákuum. A két világháború közötti korszak nagy fordítói — Valentín Beniák (aki a közel-múltban hunyt el), Ján Smrek, Emil Boleslav Lukáč (ő pedig még fordít és sokat!) — után a közép- vagy a fiatalabb nemzedékben nincs költő, aki rendszeresebben foglalkoznék a jelenlegi magyar költészet közvetítésével. Éppen ezért saját fordítói munkássággal törekszem arra, hogy a jelenlegi magyar költészetéről kialakított

elképzelések minél jobban megközelíthessék a *valóságot* — hogy tehát a szlovák olvasó olyannak ismerje meg, amilyen valójában is.”

A versek már nem hoznak úgy zavarba, mint néhány évvel ezelőtt. Negyedszázad borzolódik meg bennem a *Megy az eke* (Pluh sa šinie) szlovák sorait olvasva. Az általános iskola valamelyik osztályában kívülről meg kellett tanulnunk. Emlékszem, a vers végén volt egy rajz is. Az ekének feszülő parasztember örökre belém-vésődött — a verssorokkal együtt. Most *Vera Gergeľová* grafikáját nézem. Komor, fegyverszerű, földet hódító eke a barázdák hullámnzó horizontján.

A *Szekszárd felé* (Cestou do Szekszárdu) vonatzakatozásos ritmusára figyelek — szlovákul. Arra, hogy nem siklasztja-e ki a fordító; nem vált-e rosszul ritmikailag; nem kell-e akár csak egyetlen helyen is valami bántó kényszerrímet bevetnie; s nem fárad-e ki tartalmilag a szlovák vers. De a költemény szlovákul is töretlen ívű, tartalmilag ép, művészi egész. „És ez fontos, vagy a legfontosabb” — idézhetném most is Vojtót. A *Költők egymás közt* (Básnici medzi sebou) szlovákokhoz, magyarokhoz egyformán szól. Mindenesetre Kondrót fordításán nem múlik — megszívlelhető az intelem. És az álarc felöltésének kényszerét idéző *Mohács* (Moháč) is mindannyiunk számára egyértelmű — következményeivel együtt.

A versek között töredékesen fölwillannak előttem a hazai lapokban meg a különféle alkalmakkor, különféle klubokban lezajlott, műfordítással kapcsolatos anyagi és szakmai viták. Nem tudom, Szlovákiában folyt-e hasonló disputa (oly hangosan és visszhangosan és mégis oly visszhangtalanul, mint nálunk). A műfordítás örök *szó-váltás, eszmecsere, a nyelv* biblikus alázatú hatnapos újrateremtése — minden egyes alkalommal. Kondrót így — a magasban — a mi műfordításvitánkhoz is hozzászólt. Őt súlyos, elmozdíthatatlan és cáfolthatatlan mondattal-gondolattal: az öt magyar verseskötettel. „És ez fontos...”

ÖSSZEÁLLÍTÁSUNK SZLOVÁK SZERZŐI

PETER JAROS a középnemzedék sikeres prózaírója, 1940-ben született a lipői Híbbén. Első kötete 1963-ban látott napvilágot, azóta többé-kevésbé rendszeresen jelennek meg elbeszélései és kisregényei. Több írását magyarul is olvashattuk szlovákiai magyar lapokban. Jelenleg Pozsonyban él.

OL'GA FELDEKOVÁ 1943-ban született Túrócszentmártonban, Pozsonyban végezte el az egyetem bölcsészkarát. Folyóiratokban publikált novellákat a hetvenes évek első felében. 1976-ban jelent meg *St'ahovanie na mieste* (Költözés helyben) címmel első kötete, az itt közölt elbeszélést innen választottuk.

L'UBOMÍR FELDEK az ötvenes évek végén föllépő „nagyszombati iskolának” nevezett költőcsoport egyik vezető egyénisége. Zsolnán született 1936-ban, hosszabb ideje Pozsonyban él. Első kötete 1961-ben látott napvilágot *Jediny slany domov* (Egyetlen sós otthon) címmel. A jelenlegi szlovák költészet arculatát meghatározó egyéniség, műfordítói munkássága is jelentős.

JÁN STACHO 1936-ban született Nagyszombatban, költészete a szülővárosa nevével jelzett új lírai áramlat fontos fejezete. 1961-ben jelentette meg első verseskötetét, a hatvanas években kiadott kötetivel a szlovák líra élvonalában biztosított magának helyet. Saját költészetének fontos kiegészítője műfordítói tevékenysége.

JOZEF MIHALKOVIC a vágvölgyi Nagykosztolányban született 1935-ben. 1961-ben megjelent első kötetéért Ivan Krasko-díjat kapott. Ő is a szlovák lírai világkép megújítói közé tartozik, költészete a „nagyszombati iskola” törekvései jegyében bontakozott ki.

STEFAN STRÁZAY 1940-ben született a mátyusföldi Igrámban. Egyetemi tanulmányai után pedagógus, majd szerkesztő. Első kötetét 1966-ban jelentette meg, melyért Ivan Krasko-díjat kapott. A hetvenes években megjelent kötetivel egyre fontosabb helyet foglal el napjaink szlovák költészetében.

VOJTECH KONDRÓT Cseklészen született 1940-ben. Szencen járt középiskolába, gyermek-kora óta ismeri nyelvünket. Jelenleg Pozsonyivánkán számtantanár egy szakközépiskolában. 1965-ben jelent meg első verseskötete, 1968-ban pedig a szlovákiai magyar költőket szlovákul bemutató antológiája.